

**การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนผาเลือด
อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์**
**Promoting the quality of life of the elderly with the participation of
Pha Luek community, Tha Pla district, Uttaradit province**

ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช, คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย
บุญทวารณ วังวอน, คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย
Email : Aj.koorpai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนผาเลือด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีคำถามการวิจัย คือ “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายในชุมชนผาเลือด ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ อย่างไร” และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อกำหนดแนวทางความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายในชุมชนผาเลือด ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพและการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้จากผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลผาเลือดมีสถานการณ์ของผู้สูงอายุโดยมีแนวโน้มจำนวนที่เพิ่มสูงขึ้น และผู้สูงอายุในพื้นที่มีทั้งผู้ป่วยด้วยโรคประจำตัวแต่ไม่รุนแรง เป็นผู้ป่วยที่มีทั้งติดบ้าน ติดสังคม และติดเตียง การรวมตัวของผู้สูงอายุในพื้นที่มีความเข้มแข็ง โดยรวมตัวจัดตั้งเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งมีกิจกรรม การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังพัฒนาระบบการทำงานอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม มีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้ผลการวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางความร่วมมือของ อปท.ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุนั้น พบว่า แนวทางที่เหมาะสมคือการทำ อปท.เข้าไปมีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุร่วมกับองค์กรในชุมชนคือ “บวร” โดยใช้ทุนทางศักยภาพของ อปท.เข้าร่วมดำเนินการเชิงบูรณาการกับองค์กรอื่นๆ ในรูปแบบโมเดลการทำงานเป็น “องค์กรบวร” คือ “องค์กร” หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น “บ” หมายถึง บ้าน และชุมชน “ว” หมายถึง วัด และพระ “ร” หมายถึง โรงเรียนหรือสถานศึกษาในพื้นที่

คำสำคัญ : การส่งเสริม, คุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ

Abstract

Research on the promotion of quality of life for the elderly with participation of Pha Luek community, Tha Pla district, Uttaradit province There is a research question: "Local government organization And the community should participate in the promotion of quality of life for the elderly in Pha Luek community, Pha Lue Subdistrict, Tha Pla District, Uttaradit Province. " Life of the elderly in Pha Luek community, Pha Lue Subdistrict, Tha Pla District, Uttaradit Province. The researcher conducted the study using research methods and machines. Manual qualitative research and participatory action. The results of the study found that The situation of the elderly in Pha Lueam Subdistrict has the situation of the elderly with a tendency to increase. And the elderly in the area have both patients with underlying disease but not severe Is a patient who has both a home, a society and a bed. The integration of the elderly in the area is strong. By forming an elderly school with activities Continuous operation Also developing a clear and concrete work system with good management The results of the research are to find ways to cooperate with In the development of the quality of life for the elderly, it was found that the proper approach was to The government has played a role in the development of the quality of life of the elderly, together with the organizations in the community, namely "Bowon" using the potential capital joined the integrated operation with other organizations In the form of a working model as "Ongbavon" is "the Ong" means the local government organization "ba" means the community "von" means the temple and Monk and school or school in the area.

Keywords : promoting, quality of life, elderly

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่มีการคาดประมาณการของการเพิ่มขึ้นและลดลงของประชากรในช่วงวันต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) ได้คาดประมาณการประชากรของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2533-2563 โดยจำนวนประชากรในปี 2544 มีจำนวน 62.91 ล้านคน และเพิ่มขึ้นเป็น 70.21 คนในปี 2562 และในการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทั้งหมดสัดส่วนของช่วงวัยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องคือ ช่วงวัยผู้สูงอายุ โดยเพิ่มขึ้นระหว่างปี 2544 จำนวนร้อยละ 9.3 เป็นร้อยละ 14.7 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2563 แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรในช่วงวัยผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มในการเพิ่มขึ้นหากพิจารณาจำนวนประชากรในสัดส่วนวัยทำงานที่จะมีการเคลื่อนย้ายช่วงวัย

เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ และจากสถานการณ์การเพิ่มขึ้นของประชากรในช่วงวัยผู้สูงอายุดังกล่าวจึงทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศสังคมผู้สูงอายุในช่วง 5-10 ปีต่อจากนี้ และด้วยการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจึงทำให้หน่วยงานทั้งระดับส่วนกลางและภูมิภาคได้ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น โดยจะเห็นได้จากการพยายามเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ที่รัฐบาลได้กำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนเชิงนโยบายโดยจัดเตรียมระบบการดูแลในบ้าน สถานพักฟื้น และโรงพยาบาล ที่เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และครอบครัว รวมทั้งพัฒนาระบบการเงินการคลังสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2557) รวมทั้งการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาประชากรภายในประเทศไทยได้แนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ซึ่งได้ให้ความสำคัญต่อทุนมนุษย์ทุกช่วงวัย รวมทั้งการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสังคมสูงวัยสมบูรณ์ที่เน้นคุณภาพชีวิตและการพัฒนาทักษะที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับช่วงวัยและประสบการณ์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรซึ่งมีผลกระทบทั้งในด้านนโยบาย เศรษฐกิจและสังคม ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนตำบลผาเลือด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งได้รับผลกระทบในการเปลี่ยนแปลงช่วงวัยของประชากรในชุมชนไม่ต่างไปจากพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศ โดยปัจจุบันจากข้อมูลจำนวนประชากรในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งมีเขตรับผิดชอบ 13 หมู่บ้าน 2,470 ครัวเรือน และมีประชากรรวม 6,952 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด, 2560) และในจำนวนประชากรทั้งหมดของเขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือดมีจำนวนผู้สูงอายุมากกว่า 1,300 คน และมีแนวโน้มที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และจากการลงพื้นที่วิเคราะห์และพัฒนาปัญหาและพัฒนาโจทย์วิจัยในประเด็นผู้สูงอายุพบว่า ภายในชุมชนมีจำนวนผู้สูงอายุจำนวนมาก และในอีก 2-5 ปีจำนวนประชากรของผู้สูงอายุจะมีเพิ่มมากขึ้นกว่าปัจจุบัน ซึ่งชุมชนมีแนวคิดในการร่วมกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภายในชุมชนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจโดยมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุและร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ แต่ทว่าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาชมรมยังไม่สามารถพัฒนากระบวนการและการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากขาดองค์ความรู้ในกระบวนการจัดการและการบูรณาการภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนเพื่อร่วมขับเคลื่อนและผลักดันกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างท้องถิ่นและคนภายในชุมชน (เวทีเสวนาวิเคราะห์ปัญหาและพัฒนาโจทย์วิจัย วันที่ 5 มิถุนายน 2560) จากประเด็นปัญหาและความต้องการข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนผาเลือด ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

คำถามการวิจัย

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายในชุมชนผาเลือด ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ อย่างไร”

วัตถุประสงค์

เพื่อกำหนดแนวทางการร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายในชุมชนผาเลือด ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้สูงอายุ

จากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ได้กำหนดนิยามของผู้สูงอายุไว้ว่า หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

รศรินทร์ เกรย์, อุมารุณ ภัทรวาณิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และเรวดี สุวรรณนพเก้า. (2556) ได้นำเสนอลักษณะของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุคือผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งในช่วงอายุของผู้สูงอายุที่อยู่ในประเทศไทยอาจแตกต่างไปจากประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่นได้เลื่อนนิยามอายุของผู้สูงอายุไปเป็นผู้มีอายุ 75 ปีขึ้นไป และในการเป็นผู้สูงอายุนั้น กระบวนการสูงอายุเป็นกระบวนการที่เป็นความพลวัติ ภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างแต่ละสังคมที่ให้ความหมายหรือสร้างการรับรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมทั้งองค์การสหประชาชาติได้นำเสนอเกี่ยวกับผู้สูงอายุ (elderly) นั้นไม่ได้ระบุเกณฑ์อายุเริ่มต้นที่เป็นมาตรฐานเพียงแต่ให้การยอมรับว่าประชากรที่มีอายุตามปีปฏิทินตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

นอกจากนี้ในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุนั้นมักกล่าวถึงสวัสดิการของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในประเทศไทยนั้นจำเป็นต้องมีการดำเนินการในการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ คือ ด้านกฎหมาย ควรมีการกำหนดหรือตรากฎหมายในการจ้างงานผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางรายได้และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระกับครอบครัว ด้านงบประมาณ ควรมีการสร้างหลักประกันทางรายได้ของผู้สูงอายุและระบบส่งเสริมการออมก่อนวัยผู้สูงอายุ การส่งเสริมการประกันตนเองก่อนสูงวัยในรูปแบบที่หลากหลาย ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ควรส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่องและตลอดชีวิต ในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาพิเศษ การศึกษานอกระบบ การศึกษาเพื่อการทำงานอาชีพ ด้านเครือข่ายองค์กรดูแลผู้สูงอายุ ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุให้เป็นไปตามทฤษฎีบทบาททางสังคม (Role Theory) และทฤษฎีกิจกรรมทางสังคม (Activity Theory) ซึ่งกิจกรรมจะทำให้ผู้สูงอายุมีบทบาททางสังคมเพิ่มมากขึ้น ด้านให้ความรู้กับสังคมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ควรส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เตรียมความพร้อมที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่า

การมีส่วนร่วม

การดำเนินกิจกรรมหรือการบริหารจัดการในปัจจุบัน ได้มีการนำเสนอแนวคิดในการดำเนินงานการมีส่วนร่วม (participatory) เพื่อให้เกิดความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก ซึ่งจากแนวคิดในการดำเนินงานภายใต้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม มีผู้นำเสนอความหมายของการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลายดังนี้

Erwin (1976) ได้นำเสนอการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนา การคิด การตัดสินใจ และแก้ปัญหาของตนเองโดยเน้นการมีส่วนร่วม รวมทั้งการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญของประชาชนในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

Cohen and Uphoff (1981) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปแล้วการตัดสินใจไม่ได้เป็นการตัดสินใจเพียงคนเดียวแต่ควบคู่ไปกับการตัดสินใจในขั้นตอนของการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับประชาชนซึ่งเป็นผู้รับผลประโยชน์ ซึ่งแนวคิดการมีส่วนร่วมมี 4 ชั้นคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

Putti (1987) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง ฐานของกิจกรรมที่ส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้างซึ่งจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับต่างๆขององค์การ

จากนิยามของการมีส่วนร่วมผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงแนวทางในการดำเนินงานของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีแนวทาง 4 ด้านคือ การร่วมคิดและตัดสินใจ การร่วมรับผิดชอบในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นอกจากนี้เสถียร รุจิรวนิช, สันทัด เสริมศรี และมาณี ไชยธีรานูวัฒน์ศิริ (2553) ได้นำเสนอลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของภาครัฐซึ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถดำเนินการในหลากหลายรูปแบบ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ รูปแบบของการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ รูปแบบในการร่วมตัดสินใจและรูปแบบของกลไกการใช้ข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติ

ดังนั้นจากการนำเสนอนิยามและแนวคิดของการมีส่วนร่วมจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นแนวทางในการปฏิบัติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อการปฏิบัติงานหรือการดำเนินงานขององค์การ ชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

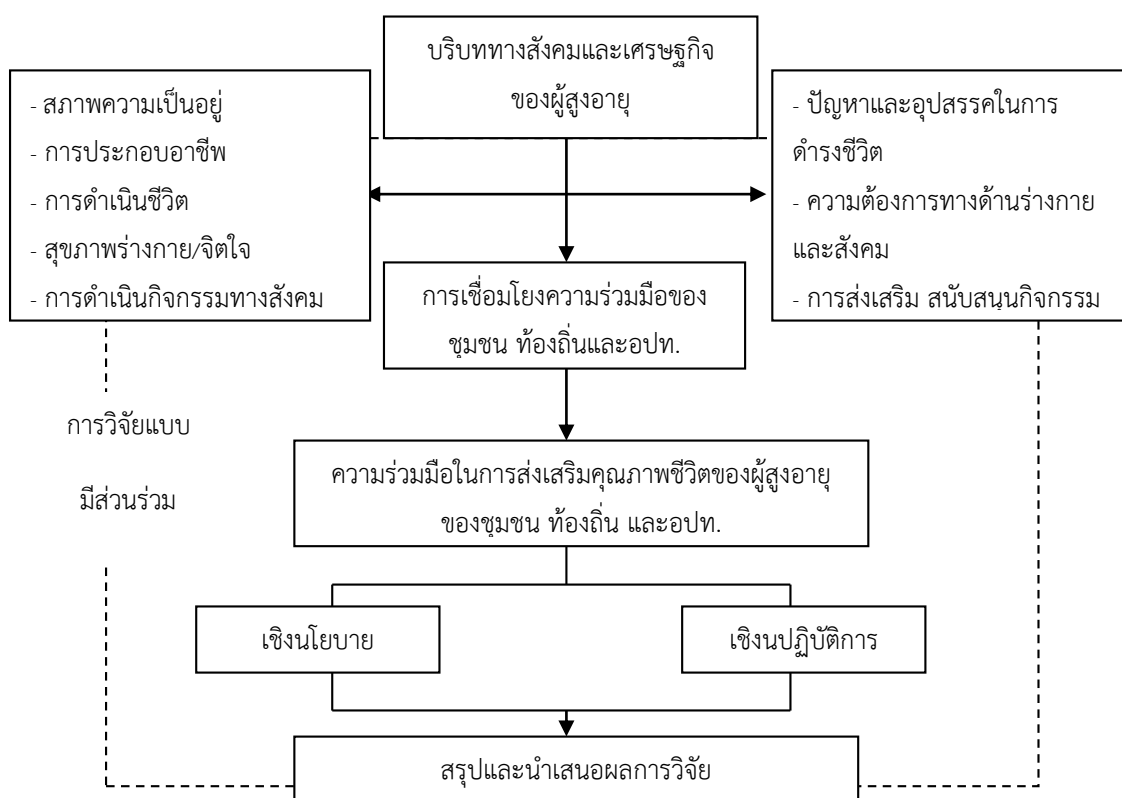
ในการศึกษาวิจัยทางด้านผู้สูงอายุทั้งในและต่างประเทศได้มีการศึกษาอย่างหลากหลาย ประเด็นโดยเฉพะอย่างยิ่งสวัสดิการและคุณภาพชีวิต อาทิ สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์ (2557) ศึกษาในประเด็นของสวัสดิการของผู้สูงอายุของประเทศไทยซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ 4 รูปแบบคือ การประกันสังคม การช่วยเหลือสาธารณะ การบริการสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลของภาคประชาชน ซึ่งเกิดอุปสรรคในการดำเนินงานหลายมิติ ประกอบด้วย การขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่อง ขาดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง ความไม่พร้อมของงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ รวมทั้งสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้สูงอายุ ทศน์วรรณ พันธเสน และกฤษยา ลิฬหาวงศ์ (2556) นำเสนอถึงการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่ศึกษาคือเทศบาลตำบลธัญบุรีมีปัญหาและอุปสรรคทางด้านสวัสดิการบริการสังคม ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ด้านการทำงานและด้านรายได้ของผู้สูงอายุ

ด้านความมั่นคงทางสังคม ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงควรมีการตรวจเยี่ยมและดูแลสุขภาพ ผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ควรมีกิจกรรมนันทนาการเพื่อส่งเสริมสุขภาพ การช่วยเหลือตนเองของผู้สูงอายุ การประเมินระบบการจัดสวัสดิการ การเพิ่มเจ้าหน้าที่และกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์ของ ครอบครัวผู้สูงอายุ

กรอบแนว/กรอบกระบวนการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนทฤษฎี แนวคิด และสมมติฐานที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้รวมทั้ง ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำแนวคิด ทฤษฎี มาใช้เป็นกรอบแนวคิด ยุทธวิธีหรือแผนการวิจัยในการ ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ดังปรากฏในภาพต่อไปนี้

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรที่ศึกษาในที่นี้มีทั้งหมด ๑,๓๐๐ คน ได้แก่ ประชากรที่จัดอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ และผู้นำชุมชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์

เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างที่ไม่อาศัยความน่าจะเป็น โดยการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเจาะจงไปที่กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้นำและผู้บริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้กำหนดให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและนำไปปรับแก้ก่อนนำไป รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลและผลการวิจัยแบบสามเส้าเพื่อเป็นการตรวจสอบคุณภาพก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

เทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูล ใช้เทคนิคบัตรคำ การนำเสนอประเด็นและการแสดงความคิดเห็นในการจัดเวทีเสวนาและประชุมกลุ่มย่อย รวมทั้งการสังเกตการณ์ผู้เข้าร่วมเวที เพื่อร่วมนำมาร่วมวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกกับแหล่งข้อมูลสำคัญ (key person) ในประเด็นที่น่าสนใจ และสามารถให้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องด้วยการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมดังนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยมุ่งใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) ในการวิเคราะห์โดยเชื่อมโยงกับคำถามการวิจัย โจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย

สถิติที่ใช้ในโครงการวิจัยนี้สถิติเพื่อประกอบกรวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติบรรยาย ได้แก่ การหาและอธิบายค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อนำเสนอข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

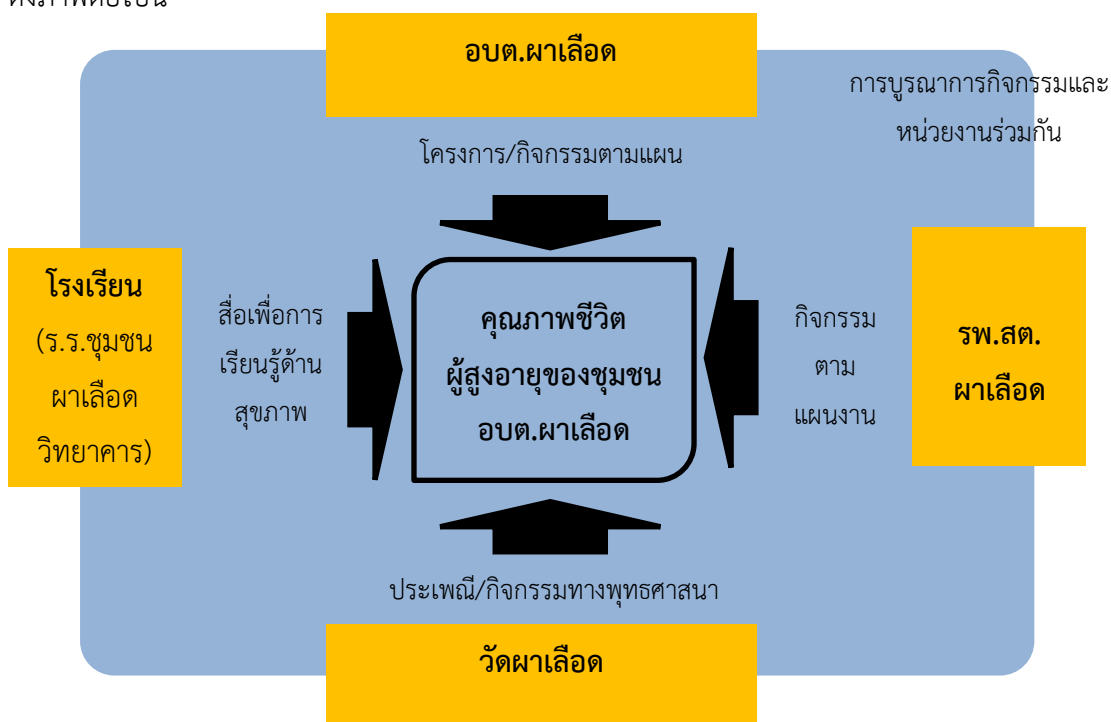
ผลการศึกษา

การศึกษาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนผาเลือด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งมีคำถามการวิจัย คือ “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายในชุมชนผาเลือด ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ อย่างไร” และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อกำหนดแนวทางการร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายในชุมชนผาเลือด ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพและการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้จากผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลผาเลือด มีสถานการณ์ของผู้สูงอายุโดยมีแนวโน้มจำนวนที่เพิ่มสูงขึ้น และผู้สูงอายุในพื้นที่มีทั้งผู้ป่วยด้วยโรคประจำตัวแต่ไม่รุนแรง เป็นผู้ป่วยที่มีทั้งติดบ้าน ติดสังคม และติดเตียง การรวมตัวของผู้สูงอายุในพื้นที่มีความเข้มแข็ง โดยรวมตัวจัดตั้งเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งมีกิจกรรม การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังพัฒนาระบบการทำงานอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม มีการบริหารจัดการที่ดี การทำงานร่วมกันของผู้สูงอายุในชุมชนมีความเข้มแข็งและสามัคคี โดยมีข้าราชการบ้านาญเป็นกลไกหลักในการจัดตั้งรวมกลุ่มและขับเคลื่อนการดำเนินงานและการบริหารจัดการ

การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือดต่อกิจกรรม โครงการที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือดมีโครงการ กิจกรรมที่กำหนดในแผนปฏิบัติราชการประจำปีในแต่ละปีอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ โดยเสนอโครงการ กิจกรรมต่างๆจากชุมชนเพื่อจัดทำในแผนปฏิบัติราชการขององค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด และการทำงานเชิงพื้นที่ในด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุนั้นดำเนินการทั้ง

ในด้านของสุขภาพอนามัย คือ กิจกรรมที่ให้ความรู้ทั้งทางด้านการดูแลและปกป้องโรคร้ายต่างๆ การจัดให้กิจกรรมเพื่อนำไปสู่การดูแล ส่งเสริมสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ รวมทั้งการส่งเสริมทางด้านรายได้เสริมให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมในการอบรมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ การดำเนินการในการจัดให้มีพื้นที่สำหรับการจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุรวมทั้งการนำผู้สูงอายุไปออกร้านจำหน่ายสินค้าต่างๆ ที่จังหวัด อำเภอและหน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นทั้งภายในและต่างจังหวัด เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจที่ดีขึ้น

นอกจากนี้การทำงานเชิงบูรณาการของหน่วยงานในพื้นที่ พบว่า หน่วยงาน/องค์กรที่อยู่ในพื้นที่ตำบลผาเลือดนั้น สามารถดำเนินการเชิงบูรณาการร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือดเป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงหรือบูรณาการองค์กร กิจกรรมเข้าด้วยกันซึ่งองค์กรที่อยู่ในพื้นที่ประกอบด้วยวัดผาเลือด โรงเรียนชุมชนผาเลือดวิทยาคาร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลผาเลือด รวมทั้งชมรม กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ โดยแต่ละองค์กรจะมีบทบาท หน้าที่ตามพันธกิจและบริบทที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้มีบางกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ สามารถบูรณาการในการดำเนินงานร่วมกันได้โดยใช้องค์ประกอบต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือดที่มีทั้งงบประมาณ สถานที่ บุคลากร และเครือข่ายไปหนุนเสริมและเชื่อมโยงบูรณาการการทำงานร่วมกับองค์กรอื่นๆ ในชุมชนเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนผาเลือด โดยสามารถนำเสนอ ดังภาพต่อไปนี้

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ภายใต้การดำเนินโครงการวิจัยซึ่งมีวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยนั้น สามารถอภิปรายผลการวิจัยดังวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อกำหนดแนวทางความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายในชุมชนผาเลือด ต.ผาเลือด อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์ จากผลการศึกษาซึ่งพบว่าแนวทางความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด ที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตั้งในพื้นที่ที่มีการกำหนดแผนปฏิบัติการประจำปี และการดำเนินงาน กิจกรรม โครงการภายใต้บทบาทที่กำหนดตาม พ.ร.บ.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการจัดเก็บรายได้ในท้องถิ่นและจัดสรรงบประมาณต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งในแต่ละปีจะมีการดำเนินกิจกรรมทั้งในมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นหนึ่งในภารกิจและบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด ซึ่งได้มีการจัดสรรโครงการ กิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ในการดำเนินการจะมีการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรคือ องค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด กับชุมชน คือกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นหลักทั้งในกิจกรรมต่างๆ

แต่ทว่าจากการวิจัยพบว่า แนวทางที่สามารถสร้างผลการดำเนินงานที่ยั่งยืนคือการเชื่อมโยงกิจกรรม และการดำเนินงานร่วมกันกับองค์กรที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งมีศักยภาพและบทบาทที่แตกต่างกันออกไป โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีศักยภาพทางด้านทุน สถานที่ บุคลากร เป็นหน่วยเชื่อมโยงและขับเคลื่อนการบูรณาการการทำงานทางด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยใช้ศักยภาพของแต่ละองค์กรเช่น โรงเรียนใช้ศักยภาพของครูและในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ใช้ศักยภาพของพยาบาลและนักสาธารณสุขทางด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกาย จิตใจ วัด/พระ ใช้ศักยภาพการเป็นที่เคารพบูชาและผู้นำทางจิตวิญญาณในการสื่อสารและสร้างความเข้าใจ และชมรม/กลุ่ม รวมทั้งคนในชุมชนใช้ศักยภาพในการเป็นผู้นำ ผู้ตามและการรวมกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยทำงานในลักษณะเครือข่าย และการบูรณาการร่วมกันของพื้นที่ ซึ่งขยายขอบเขตการบูรณาการตามแนวคิด “บวร” หรือบ้าน-วัด-โรงเรียน ซึ่งเป็นแนวทางที่มีการนำเสนอการนำเอาสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนา และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเองและชุมชน จึงเป็นทุนทางจิตวิญญาณ (Spiritual capital) และทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ที่มีอยู่ในชุมชน (ราเชนทร์ นพณ์ฐวงศกร, ทิพย์ลัดดา ชำนิกุล และยุมรี ศรีสุรัตน์, 2560) โดยเพิ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีพันธกิจในการทำงานและมีทุนขององค์กรซึ่งทุนทรัพย์จากงบประมาณ ทุนมนุษย์จากบุคลากรที่มีอยู่ในองค์กร ทุนเชิงโครงสร้าง ซึ่งมีพื้นที่และทรัพยากรต่างๆ ในหน่วยงาน รวมทั้งทุนทางเครือข่ายที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศเป็นหน่วยในการหนุนเสริมพลังการดำเนินงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นโมเดลการทำงานเป็น “องค์กรบวร” คือ “องค์กร” หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น “บ” หมายถึง บ้าน และชุมชน “ว” หมายถึง วัด และพระ “ร” หมายถึง โรงเรียนหรือสถานศึกษาในพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

การดำเนินการวิจัยมีข้อจำกัดในขอบเขตด้านพื้นที่ เนื่องจากการดำเนินการวิจัยศึกษาเฉพาะในพื้นที่เขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลผาเลือด ดังนั้นผลการศึกษาอาจมีข้อจำกัดในการนำผลการวิจัยไปใช้ในพื้นที่ที่มีบริบทที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้แนวทางหรือรูปแบบที่นำเสนอในการศึกษาเป็นแนวทางหรือรูปแบบที่สามารถนำเอาหลักการ และกระบวนการไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ความรับผิดชอบอื่นๆขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามบริบทของแต่ละพื้นที่ซึ่งอาจเพิ่มหรือลดแนวทางใดแนวทางหนึ่งตามความเหมาะสมของพื้นที่

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาวิจัยที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งปัจจัยหลักของการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ คือ ตัวผู้สูงอายุที่ต้องมีความตระหนักถึงการดูแลสุขภาพ การใช้เห็นคุณค่าในตัวเองที่มีต่อชุมชน ดังนั้นหน่วยงานในพื้นที่ควรมีการกำหนดนโยบายในการทำงานเชิงบูรณาการตามพันธกิจของตนเองร่วมกับองค์กรอื่นๆ ในชุมชน และสร้างเสริมการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพร่างกาย จิตใจตนเองของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐนันท์ วิริยะวิทย์. (2560). กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านจำรุง อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง. *วารสารสมาคมนักวิจัย*. 22(2); 154-160.
- ทิชากร เกสรบัว. (2556). แนวทางการพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อการส่งออกในตลาดอาเซียน. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*. 30(2); 155-174.
- จิตติพันธ์ จันทร์หอม. (2559). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย. *วารสารสมาคมนักวิจัย*. 21(1); 181-192.
- ธีรพงษ์ เทพกรณ์. (2556). การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำพริกเมี่ยงคั่วของชุมชนบ้านผาแดง ตำบลป่าแป๋ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 6(1); 67-79.
- ธันยมัย เจียรกุล. (2557). ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC. *วารสารนักบริหาร*. 34(1); 177-191.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2558). *โครงการศึกษาภาวะหนี้สินเกษตรกรและแนวทางการปรับปรุงศักยภาพการดำเนินงานกองทุนในกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- วิจิตรา เหลียวตระกูล และวชิรญา เหลียวตระกูล. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์เห็ดตับเต่าในน้ำเกลืออบบรรจุขวดแก้วของตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารการพัฒนาชุมชน และคุณภาพชีวิต*. 5(1); 174-185.
- วิริยะ คล้ายแดง. (2549). *เกษตรอินทรีย์ : นโยบายภาครัฐ*. กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สุพิศพรรณ วัฒนเทพินทร์ และชุตีระ ระบอบ. (2555). โครงการพัฒนาคุณภาพอุตสาหกรรมอาหาร และผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป OTOP จังหวัดนครนายก. *วารสาร มฉก. วิชาการ*. 15(30); 89-105.

สัญญา เคนาภูมิ. (2558). แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์*. 2(3); 68-85.